

על כף המאזנים

יחסים עם גרמניה

גרמניה פנתה לישראל להציעה לה קשירת יחסים דיפלומטיים בין שתי המדינות. ישראל קיבלה את ההצעה והוחלט על כינון יחסים בין ישראל וגרמניה. לאחר הסכמי השילומים והפיצויים ולאחר מגעים בתחומים אחרים, בא צעד רשמי, פורמאלי זה כדי לקדם את הנורמליזציה ביחסי שתי המדינות. מי בעד? מי נגד? — נראה, כי בשנת 1965 אלה הן שאלות הבאות באיחור, מכל הבחינות. עמוק הרבה יותר, בתחום, שבו חשים אנו את הטראגי ואת הדראמטי, ולא רק את המעשי והפורמאלי, חלפו ועברו בנו במשך ימים אלה של פעילות פוליטית בין ירושלים ובון, כל אותם מרכיבים, שמהם מצטרפים לכלל דיוקן אחד היחסים בין שתי המדינות, שקדמו להם יחסים בין שני העמים. מכאן — הרוצח והנרצח; ומה חוק ליחסים בין שני אלה, אם לא נקם ועונש על השמדה ועינויים שלא ידעו כמותם בני-אנוש לזוועה. ומכאן — קשרי-עבר; הזיקה לאירופה, שגרמניה היתה במשך תקופה ארוכה אחד ממרכזיה התרבותיים והיצירתיים. הכורח הפנימי שלנו למחוק ויקות-גוי ולרשום אכזבות-נצח מבגידות-תופת. ואחר כך בא ההווה, זה שנקרע בין העבר והעתיד. והתחלנו לחלק את תחום-הדמעות לחלקים. האחד — זכויות פיוניות חמריות, והשני — זכויות רוח ונפש. בראשון — זכאים אנו בהנאה. בשני — אסורים. ושוב נתרחבו ונתעמקו הקשרים בין שתי המדינות, שהרי אין חיי-גוף בלי חיי-רוח, ובלי הרף היו משורגים יחד דמים בדמים, עונש ונקם וכפרה על חטאים. ומכל הבחינות ודאי שמעונינים כולם שתהיה גרמניה אחרת ולא יחזור בה מה שהיה לעולם. ועתה יונף גם הדגל בירושלים ויישמע ההימנון ויהיו נציגים בבית הנשיא. מי בעד? מי נגד? — מבחינה מעשית אלה הן שאלות שעליהן השיבו בהצבעה אלה שסמכותם להצביע ולהחליט. אך בתחום העמוק יותר אי-אפשר שלא להיבהל מן המגע הקרוב בחינת מראה-עיניים הצפוי על ידי הנורמליזציה, אך נקוה שיעמדו לנו כוחות הנפש. הרקע הפוליטי-צבאי — איבת מדינות בהווה, כסכנה דומה לסכנת-העבר, אלא בתנאים ובנתונים אחרים ושונים. על רקע זה של מצוקות הווה וסכנותיו — כמה טראגית עזרתם של הגרמנים ליהודים. מה רב הוא מספרן של המלים המנוגדות זו לזו, המבטאות הפעם הזאת את מחשבותינו ורגשותינו.

40 שנה לאוניברסיטה העברית בירושלים

ארבעים שנותיה של האוניברסיטה העברית בדין הוא שתהיינה בגדר חג לכולנו. למרות בניניה החדשים, נושאת היא על עצמה חותם של עתיקות רבה, "פטינה" של דורות ומשקלם של אלה רב ממשקל שנותיה. מה פירושה של עתיקות? נביא על כך עדות של אורח, בן לעם אחר הלומד חכמת-ישראל, שהביע בפנינו את התפעלותו מן העובדה שבמשך זמן כה קצר, לדעתו, צמחה בארץ אוניברסיטה שצברה נכס-רוח, שם ואסכולה — בהן היא יכולה

להשתוות למיושנות ולמכובדות שבין אחרות באירופה ובארצות. דברים ממין אלה אינם מתגבשים בדרך-כלל במשך עשורים אחדים אלא במאות שנים. ואמת יש בדבריו. האם קרה כאן נס? לא. אלא שמכמה בחינות זכינו מן ההפך. קיבלנו צמרת כמעט מוכנה כולה, בעלת-יסודות, ממיטב אישיותות ואנשי-המדע היהודי אירופה, והם ראשוני החוקרים והמורים שעלו מתוך אמונה ציונית חזקה ובלתי-מעוררת. בתקופה מאוחרת נצטרפו מפליטי גרמניה — והעניקו לנו את הרוח, הידע, הדייקנות, האירגון והרמה שכל משקלה של התרבות האירופית עומד מאחוריהם — בצירוף התוכן היהודי, שהיה עיקר.

המשיך האורח ואמר, בשובנו מהרצאתו של אחד ממייסדי האוניברסיטה שיוכל השמונים מאחוריו: „אינכם יכולים לתאר לעצמכם איזו חוויה היא לי לשמוע את דבריהם של דור אנשים נערץ זה“.

השיבונו שמחמאות אלו טרם מגיעות לישראל-של-היום. זכינו בסולתו של דור מופלא, של גזע-נפילים. העברית „המקומית“ וארץ-ישראל מתחילות רק עכשיו להקים מקרבן דור שאולי ישתווה להם.

והוא ענה: „לי אין זה משנה. זקנים אלה הם חכמי העם היהודי“.

ביום חגה של האוניברסיטה צריכים אנו לקוות כי גם בעוד ארבעים שנה, כאשר דור שני ושלישי מתלמידה-מוריה ישא בעול שמה והישגיה — עדיין יוכל אורח מעבר-לים לעמוד כשהוא נרגש לשמע דבריהם של חכמי היהודים — פריים של השפה והארץ הזאת.

משאלה-ברכה זו מביאה אותנו לתחום נוסף, שבו חייבת אוניברסיטה לראות יעוד. מעבר ליצר להקנות השכלה ותורה ולעצב איש-משכיל מפעמת בוודאי בלב אנשי האוניברסיטה — ופיעמה בלי ספק בלב מייסדיה — השאיפה להשפיע על עיצוב התרבות העברית החדשה, הנוצרת כאן, ודבר זה מתחיל בעיצוב איש התרבות העברי. גורמים רבים משפיעים בידעין, בכוונה-תחילה ובלא יודעין על שטח בלתי-נתפס, לכאורה, ורגיש זה. האם מורגש במידה מספקת משקלה של האוניברסיטה בין שאר מוסדות השכלה גבוהים, במאמץ זה?

האנשים שהחלו בעיצוב דמותה הרוחנית של האוניברסיטה לפני ארבעים שנה הנחילו לנו מסורת הומאניסטית-יהודית בעלת שורשים עמוקים. הם החזירו את חכמת ישראל לארץ-ישראל. ביום חגה של האוניברסיטה תלווה אותה הברכה המסורתית שיהיו ממשכייה ראויים למייסדיה. שתשרור בה מסורת של תסיסה בלתי פוסקת. שתאזור כוחות רוחניים גדולים להגברת עצמתו של ישראל כעם של תרבות.

יום עיון לערכי היהדות

יהודי בעל מחשבה יש לו יחס לערכי היהדות. האדוק הקיצוני רואה את ערכי היהדות בעיקר בדת. ה„כנעני“ רואה את ערכי היהדות רק בשפה וארץ. רוב היהודים שבין שני אלה גורסים גירסות שונות, על פי רוב אינדיבידואליות, על מהות ערכי היהדות. המצב שונה בארץ מאשר בחוץ-לארץ. שם, בתפוצות, אם יהודי אינו פחות או יותר דתי, הוא צפוי לסכנת התבוללות למעשה, אלא אם כן יקום יום אחד ויעלה. הסופר הצרפתי-יהודי רוז'ה איקור אמר בביקורו כאן, בישיבת הועד של אגודת הסופרים, שרק יהודים דתיים יש להם יהדות בצרפת.

הוא הדין בארצות אחרות. הבעיה היא כיום, איפוא, ארצישראלית, ישראלית. מובן שאין כוונת יום-העיון שייערך עלידי אגודת הסופרים לקבל החלטות ולקבוע כללים. אין השאלה שלפנינו מי הוא יהודי, או מי הוא יהודי אמיתי, אלא מה כל אחד רואה כעיקר יהדותו, כתפיסת עולם יהודית. ודאי אין תפיסת עולם „צרפתית“ או „אנגלית“, אבל מה שנוגע ל„יהדות“